

Левченко Дар'я Володимирівна

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-7989-5307>

e-mail: darialevchenko12@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ДЕЛІБЕРАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ

Резюме

Мета дослідження: з'ясувати особливості громадянського суспільства як соціально-політичного феномену. Результати: Проаналізовано та систематизовано наукові засади концептуальних досліджень громадянського суспільства і деліберативної демократії та їхньої взаємозалежності, висвітлено сутність деліберативної демократії у процесах реалізації владного потенціалу громадянського суспільства.

Висновки: Функціонування владних механізмів громадянського суспільства в умовах деліберативної демократії є важливим виміром, що існує як певна система активної політичної позиції громадян та робить можливою їхню безпосередню участь у політичному житті, а також забезпечує повноту реалізації громадянами своїх прав і свобод. Влада громадянського суспільства має системний характер і характеризується тим, що здійснює утворення відносно сталої синергетичної структури, відповідно до якої передбачається постійний обмін структурними елементами, до яких належать: речовина, інформація, енергія — з їх «зовнішнім середовищем», тобто державою. Модель деліберативної демократії слугує підґрунтям, завдяки якому можна запровадити дієву систему стратегічних комунікацій.

Значення: Висвітлення характерних особливостей функціонування громадянського суспільства в умовах деліберативної демократії є важливою темою у дослідженні проблематики громадянського суспільства, адже у наразі існує потреба у поглибленні знань щодо теоретичних та практичних основ функціонування його інститутів у сучасних демократичних і правових державах.

Ключові слова: громадянське суспільство; правова держава; демократія; деліберативна демократія; деліберативний дискурс; громадська думка.

Вступ

У сучасних політичних спільнотах все частіше звертаються до проблеми «глобального громадянського суспільства», для якого характерне співіснування державного й недержавного, транснаціонального типів соціальної взаємодії. Громадянське суспільство, що є другим по значущості елементом суспільства після держави, виступає джерелом тиску на державні структури та контролю за їхньою діяльністю, постійно посилює свій вплив, виконуючи функцію медіатора для зміцнення соціального капіталу. Глобальні громадські структури як інститути громадянського суспільства, намагаються позиціювати себе як носії його владного потенціалу на національному та глобальному рівнях, що поступово перетворюються на вагомих міжнародних акторів, здатних створити більш-менш рівноправну альтернативу конгломерату державно-владним повноваженням у міжнародній системі.

Ефективне функціонування інститутів громадянського суспільства безпосередньо залежить від можливостей реалізації громадянами своїх прав та свобод, а також застосування дієвих механізмів впливу на державну владу, контроль та корегування її політики з можливістю врахування інтересів і потреб громадян, тобто від реалізації політичних функцій громадянського суспільства.

При написанні даної статті було використано праці дослідників концепції громадянського суспільства та деліберативної демократії, що присвячені різним аспектам як загальної теорії, так і конкретним теоретичним засадам, що певним чином мали вплив на формування цілісної картини соціально-політичного феномену громадянського суспільства. Нормативний ідеал громадянського суспільства і деліберативної демократії досліджували: Дж.-М. Бессет, Дж. Бохман, Дж.-Л. Коен, Д. Томпсон, Дж. Драйзек, Дж. Фішкін, Дж. Стайнер, С. Бенхабіб, Ю. Габермас, Е. Еріксон. М. Варрен, Дж. Томпсон, Е. Гутман, В. Колбановський. Зокрема, даною проблематикою також займалися вітчизняні дослідники: В. Барков, М. Бойчук, В. Цвих, О. Задоянчук, О. Косілова, П. Рзаєв, А. Лазорський, А. Матійчик, В. Медведська, О. Полтораков, І. Толкачова та інші. У проаналізованій літературі повною мірою не висвітлені всі необхідні аспекти особливостей функціонування громадянського, у зв'язку з чим для детального аналізу, визначеного проблемним напрямом дослідження, була обрана дана тема статті.

Мета статті—окреслити й проаналізувати особливості функціонування громадянського суспільства у правовій державі в умовах деліберативної демократії. Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань: дослідити й систематизувати наукові засади концептуальних досліджень громадянського суспільства та деліберативної

демократії; визначити механізми функціонування громадянського суспільства в умовах деліберативної демократії; висвітлити сутність деліберативної демократії у процесах реалізації владного потенціалу громадянського суспільства.

Методи дослідження

Методологічна основа дослідження визначається підходом, що ґрунтується на принципах об'єктивності та цілісності, зважаючи на комплекс загальнонаукових, загальнофілософських та спеціальних методів, які дають змогу забезпечити обґрунтованість і вірогідність отриманих результатів.

Завдяки системному методу було здійснено аналіз громадянського суспільства як складного і багатогранного явища, зроблено теоретичне узагальнення його функціональних вимірів як різновидів політичних та неполітичних взаємодій, а також проаналізовано методологічні засади дослідження деліберативної демократії. Компаративний метод було використано при порівняльному політологічному аналізі основних моделей громадянського суспільства із властивим їм владним потенціалом. За допомогою структурно-функціонального методу було виявлено ключові організаційно-структурні елементи громадянського суспільства; окрім цього, було виокремлено поміж функцій громадянського суспільства політичні. Герменевтичний метод використано для аналізу і конкретизації ключових аспектів деліберативної моделі демократії.

Результати

Громадянське суспільство як соціально-політичний феномен — це система позадержавних суспільних відносин і інститутів, що дає можливість людині реалізувати свої громадянські права і виражає різноманітні потреби, інтереси й цінності членів суспільства. Громадянське суспільство не є ізольованим від держави соціальним простором, що протистоїть йому в будь-яких формах. Навпаки, громадянське суспільство і держава — взаємозалежні, оскільки держава, здійснюючи управлінські функції в суспільному житті, не може не стикатися з громадянськими цінностями й інститутами, тому що останні через систему горизонтальних зв'язків певним чином охоплюють усі суспільні відносини.

Необхідність дослідження владного потенціалу громадянського суспільства обґрунтовується тим, що проблема його реалізації майже не підіймається окремо від загальної концепції громадянського суспільства і залишається малодослідженою, що є причиною невизначеності конкретних аспектів функціонування громадянського суспільства.

Громадянське суспільство на всіх етапах свого становлення було частиною складного механізму взаємовідносин між громадянином та державою. Формат цих відносин трансформувалася з домінування держави у самому процесі формування концепту «civil society» до паритетності зв'язків

між інститутами влади та громадянським суспільством із набуттям останнім самоорганізаційних властивостей. Дослідники, окрім категоризації поняття, намагалися визначити чинники його впливу на функціонування політичної системи та оцінити його ефективність.

Проблема становлення і розвитку громадянського суспільства завжди перебувала в центрі філософської й політичної думки. Так, ще Платон і Арістотель, хоча й ототожнювали суспільство з державою, але водночас розглядали питання взаємовідносин людини та влади в контексті аналізу різних форм державного правління. Наразі ідея громадянського суспільства нерозривно пов'язана з ідеєю демократичного суспільства, правової держави та деліберативної демократії, і дедалі більше актуалізується у розвинутих країнах світу.

Сучасні уявлення про громадянське суспільство склалися в результаті тривалої еволюції поглядів, які показували зміну соціальних відносин і політичних систем. Різноманітні визначення громадянського суспільства можна звести до двох основних підходів. Згідно з першим, громадянське суспільство розглядається як особлива сфера соціуму, що існує поза державою і складає систему недержавних відносин, структур та інститутів. Відповідно до другого, це певний стан соціуму, що корелюється з державою певного типу, у якій юридично забезпечені й захищені всі права і свободи особи, що має під собою основи формування правової держави [1].

На сучасному етапі становлення громадянського суспільства відбувається як цивілізований процес, де одночасно набувають розвитку громадські відносини між членами суспільства та самим суспільством, між державою та індивідом. Умовою такого розвитку є рівновага, рівність прав, свобод і обов'язків усіх трьох складових громадянського суспільства — людини, суспільства та держави. Громадянське суспільство забезпечує на рівні своїх інститутів і відносин нерозривний зв'язок особи із правовим положенням громадян, єдність соціальних і правових взаємин людини із суспільством та державою.

Ефективне функціонування інститутів громадянського суспільства дає змогу поставити людину в центр суспільного та політичного життя, розглядаючи її права і свободи як найвищу соціальну цінність. Стабільність розвитку суспільства, держави та політичної системи досягається за умови того, що політичні інститути держави повною мірою зображатимуть потреби громадянського суспільства, виступаючи як пряме його продовження в політичній сфері.

Громадянське суспільство і держава — взаємопов'язані між собою феномени. Певним чином держава виступає як виконавець волі суспільства і з цією метою наділяється відповідними інструментами управління суспільними справами. Громадянське суспільство розташовується ніби над державою, яка виконує його замовлення та відповідає на його запити.

З моменту свого виникнення держава постійно впливала на суспільство у різних формах і проявах. Насамперед виявами даного впливу були: різноманітні директиви, постанови, що здійснювалися за допомогою державних інституцій. Таким чином, держава перешкоджала поверненню суспільства до природного стану, а саме хаосу й анархії, в той час, як громадянське суспільство не дозволяло державі надмірно втручатися у сферу вільних відносин у соціумі.

У межах зазначеного, функціональним виявом громадянського суспільства можна вважати таку діяльність його інститутів, що спрямована на ствердження і захист його основних цінностей, а також впровадження і оптимізацію інституційних механізмів демократії, а також політико-правових засад її відтворення і вдосконалення. У процесі розвитку суспільства, переходу його від нижчої стадії до вищої трансформується і держава, з удосконаленням суспільства держава стає більш демократичною, у ній здійснюються народовладдя, визрівають економічна свобода та свобода особистості, а з формуванням громадянського суспільства держава стає правовою.

Широкі можливості для реалізації політичних функцій громадянського суспільства існують у правовій державі, оскільки саме така держава забезпечує нормальне функціонування інститутів громадянського суспільства і сприяє розв'язанню питань, що постають перед його членами. Правове поле утворює можливість утворення і розвитку громадянського суспільства, яка може бути реалізована ініціативою знизу, діяльною і постійною позицією активних рядових громадян [2, с. 36].

Громадянське суспільство багатогранне—тут стільки людей і об'єднань, скільки й інтересів і способів їх подання та реалізації. Правова держава уособлює собою «становий хребет» і одночасно елемент інституціонального дизайну суспільства. Без правової держави громадські об'єднання як структурні елементи громадянського суспільства можуть витрачати свою енергію на з'ясування відносин, нескінченні суперечки й зіткнення [3].

В умовах сталої політичної демократії та правової держави громадянське суспільство перетворюється на суспільну владу, тобто владу суспільства, яка постійно спирається на діяльність інститутів публічної влади та використовує їх задля реалізації інтересів громадян і їх об'єднань. Політичність громадянського суспільства знаходить своє зображення у таких інститутах, як політичні партії, громадсько-політичні організації, засоби масової інформації, органи місцевого самоврядування, через які здійснюється його безпосередня взаємодія з державою.

Громадянське суспільство і правова держава показують найважливіші характеристики та невіддільні сторони сучасної демократії. З одного боку, реалізація засад правової держави не може не спиратися на відносно

автономні механізми саморегуляції громадянського суспільства, а з іншого — органічним доповненням його функціонування виступають сформовані на його засадах інститути держави. «Політико-правовою основою відмежування і незалежності громадянського суспільства від держави є конституційне закріплення і реальне забезпечення прав і свобод особи, що можливе лише в правовій державі, з якою громадянське суспільство перебуває в органічній єдності» [4, с. 19].

Функціонування громадянського суспільства створює передумови для демократичного розвитку суспільства, його паритетної взаємодії з державою, визнає пріоритет суспільства у цих відносинах та слугує ствердженню у суспільній свідомості думки про те, що держава існує для суспільства, а не навпаки. А співвідношення громадянського суспільства і держави актуалізує теоретичну проблему відповідної концепції громадянського суспільства, головне питання якої полягає у тому, чи є держава складовою громадянського суспільства [5, с. 36].

Розуміння специфіки функціонування громадянського суспільства потребує врахування його владного потенціалу. Проте трактування кратологічних аспектів громадянського суспільства відрізняється від проблематики влади у розрізі держави. Сутність громадянського суспільства можна розкрити через низку його характеристик, зокрема йдеться про здатність до самоорганізації (самоврядування), а також те, що у ньому людина стає носієм влади й цілком усвідомлює це. Проте варто враховувати, що коли мова йде про характеристику влади громадянського суспільства, то насамперед йдеться про недержавну владу, яка протиставляється владі державній [6].

У теорії громадянського суспільства як суб'єкта владних відносин можна виокремити декілька етапів. Так, М. Калініченко виокремлює чотири етапи розвитку, на основі визнання історичного характеру прав і свобод людини, які можна вважати досить ефективним критерієм для виділення етапів у процесі формування будь-якого громадянського суспільства.

За його словами, перший етап, зокрема, характеризується як період існування прагромадянського суспільства, коли права людини не мали жодних підстав для свого існування, а влада громадянського суспільства у цей час характеризується тим, що культивується такий тип керівництва, при якому усі члени родової організації добровільно виконують достатньо жорсткі синкретичні норми життєдіяльності, аж до влади глави роду, що носить лише моральне значення. Інструментом реалізації влади є виключно слово, фактично влада здійснювалась силою авторитету предків. Єдиним необхідним засобом примусу, як стверджує Ф. Енгельс, була суспільна думка.

Другий етап, на думку автора, настає з моменту появи політичного суспільства і, відповідно, держави, що відноситься дослідниками

до епохи феодалізму. Саме тут найважливіші інститути людського життя, такі як власність, сім'я, організація праці та таке інше у формі феодального володіння землею, станів і корпорацій набули статусу елементів державно-го життя.

Третій етап має джерела у буржуазному суспільстві, специфіка якого полягає в поділі політичної й соціальної сфер, політичних і соціальних функцій. Тут правовий статус індивіда виокремлюється від його соціально-економічної ролі у громадянському суспільстві, що перетворює його одночасно у приватну особу і громадянина суспільства. Сфера приватних інтересів, наймані праці та приватних прав вивільняється від політичного контролю. Громадянське суспільство в межах цього етапу набуває характеристик інституції яка повинна забезпечувати «спільну користь» для членів роду. Влада громадянського суспільства в таких умовах має забезпечити цю «спільну користь» організаційними засобами та відповідними стимулами.

Останній, четвертий етап у становленні влади громадянського суспільства, М. Калініченко пов'язує з кінцем ХХ століття — початком ХХІ століття коли права людини не тільки вийшли на передній край, а й почали диференціюватись шляхом виділення, наприклад, конституційних, цивільних, трудових, адміністративних, соціальних прав людини. Диференціація прав людини значно розширила на цьому етапі владну потужність громадянського суспільства, оскільки: по-перше, у його структурі виникли нові організації, що наділені владними повноваженнями; по-друге, його суб'єкти отримали право контролю за діяльністю держав-учасниць Об'єднаної Європи; по-третє, глобалізація значно розширила владне поле громадянського суспільства, причому не тільки у кількісному, а й у якісному вимірах [7, с. 107–112].

Сутністю влади громадянського суспільства, за твердженням дослідника, є підкорення одного суб'єкта громадянського суспільства іншому або одних суб'єктів іншим за принципом «суб'єкт-суб'єктних» відносин.

Актори громадянського суспільства в сучасних умовах можуть і повинні забезпечувати стійкий динамізм, якого надзвичайно потребує світ, адже влада та вплив громадянського суспільства зростають, і їх потрібно використовувати для створення/підтримки довіри та забезпечення ефективності дій у різних сферах. Зміни, які відбуваються в громадянському суспільстві, свідчать про те, що його більше не варто розглядати як «третій сектор»: натомість, громадянське суспільство слід позиціювати у якості інтегратора, що пов'язує суспільну та приватну діяльність в одне ціле заради зміцнення загального блага [8].

Сучасні політологи й політичні соціологи дотримуються думки, що для зниження соціальної напруженості в сучасному соціумі «як повітря необхідна інституціоналізація механізмів перманентного діалогу владних

структур з громадянським суспільством». Інституціоналізація діалогу держави та громадянського суспільства не тільки «задасть правила гри», але ще й сформує елементи суспільної системи, здатної зробити значний вплив на наявні в соціумі цінності, колективну ідентичність, довіру і солідарність. Іншими словами, юридично-правовий аспект «є однією зі сторін інституціоналізації». Але окрім законодавчого закріплення діалогових процедур, механізмів і норм, необхідний ще й соціальний аспект, що дає змогу дозволяє інституціоналізувати діалог у контексті конкретних політичних практик демократії участі або деліберативної демократії.

За твердженнями А. Зайцева, серед поширених механізмів, за якими здійснюється деліберация, відносяться громадські ради при органах державної влади, відповідні консультації з громадськістю, певні громадські експертизи, конкретні механізми громадського контролю, парламентські, а також позапарламентські дебати, громадське обговорення у засобах масової інформації [9].

Деліберативні механізми варто виокремлювати за наступними ознаками:

1. Механізми деліберация, які здійснюються у формальній політичній сфері. До них належать: електронні консультації, парламентські дебати; консультації з громадськістю (опитування громадської думки, громадські слухання), деліберация в органах місцевого самоврядування; громадські ради; відкриті засідання державних органів;

2. Механізми деліберация, що здійснюються у неформальній політичній сфері. Сюди варто віднести: неформальні, які можуть переходити у формальну політичну сферу (громадська експертиза, а також громадський контроль); ті, що вважаються суто неформальними (громадське обговорення в ЗМІ, громадські форуми, адвокасі-кампанії).

Механізми політики публічного обговорення охоплюють перші дві групи. До механізмів першої групи відносять інституціоналізовані процеси, систематичне впровадження яких забезпечується чинними нормами права та відповідною діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування. До механізмів суто неформальної політичної сфери відносять публічне обговорення в ЗМІ, на громадських форумах. Ці дорадчі механізми також мають досить великий вплив на розвиток громадянського суспільства.

Найчастіше вони виступають більше показником розвиненості громадянського суспільства, ніж певним засобом розвитку. Адже передумовою їх ефективності є розвиненість інститутів громадянського суспільства.

Парламентські дебати — це така форма діяльності, яка здійснюється парламентом, суть якої полягає в тому, щоб було обговорено питання, яке винесено на розгляд представницького органу. Такі дебати слугують своєрідним механізмом, який найбільш точно дотримує принципи деліберация.

Цей механізм забезпечує розвиток політичних партій, які є одним з інститутів громадянського суспільства, а також забезпечує професійний розвиток учасників дебатів.

Місцеве самоврядування — постає як гарантована державою можливість територіальної громади, жителів села чи добровільне об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селищ, міст — можливості самостійно розглядати та розв'язувати питання, що стосуються місцевого значення в межах визначеного чинного законодавства.

Досить важливими у розвитку деліберативної демократії є громадські ради — постійні колегіальні виборні органи, у межах компетенції яких, є здійснення консультативно-дорадчих функцій при органах виконавчої влади, а також забезпечення громадського контролю за їх діяльністю.

У розвитку громадянського суспільства особливої уваги заслуговує проведення відкритих засідань державних органів, де певній категорії осіб, надається можливість (нехай і певною мірою обмежена) представляти інтереси громадянського суспільства. Визначені форми деліберації, з одного боку, забезпечують лише фрагментарний вплив інститутів громадянського суспільства на органи державної влади [9].

Однак, з іншого боку, вони забезпечують певне представництво інтересів громадянського суспільства та збільшують можливості здійснення громадського контролю в недержавних органах влади.

Можливість проводити відкриті засідання, забезпечує реалізацію певних умов довіри в управлінні, зокрема: — відповідна відкритість та прозорість; — наявність зворотності зв'язку; — певна перспективність та довго тривалість відносин; — відповідна раціональність, доцільність та вигідність відносин; — певна емоційність зв'язку.

Вагоме значення мають громадські консультації. Останні зазвичай проводяться органами виконавчої з приводу тих питань, які пов'язані із соціально-економічним розвитком держав, з приводу реалізації та захисту прав і свобод громадян, задоволенням їх політичних, економічних, соціальних та інших інтересів. Консультації бувають у двох формах: — прямі — громадські консультації; — непрямі — опитування громадської думки.

Публічне громадське обговорення передбачає організацію і проведення:

- 1) конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей з громадськістю;
- 2) теле- та радіодебатів, інтернет-конференцій, електронних консультацій.

Значний вплив громадських консультацій на розвиток громадянського суспільства визначається тим, що вони дозволяють залучити представників великої кількості груп, інтереси яких стосуються кожного кон-

кретного питання, а також тим, що результати громадських консультацій стають загальнодоступними [10].

Висновки

Громадянське суспільство є надзвичайно складним та багатогранним явищем, що зумовлюється різноманітністю його інтерпретацій у суспільно-політичному житті. Це пов'язано не лише з походженням самого поняття «громадянське суспільство», але й з варіативністю його вжитку у різних культурних осередках світу. Результатом теоретико-методологічних досліджень сучасності можна вважати визнання громадянського суспільства політичним явищем, що конкретизується, певним чином, через цілеспрямовану політичну діяльність його суб'єктів та інститутів, а знаходить відбиток через корегування державної політики й участь у розподілі владних ресурсів, визначаючи при цьому їх загальну спрямованість на утвердження й захист основних пріоритетів, цінностей та демократії. Соціальна діяльність у контексті демократії участі, яка веде до появи нових політичних інститутів — це нові демократичні практики, спільні колективні дії й громадські рухи, які здатні створити необхідні ефекти з погляду точки зору інституціоналізації процедури консультацій і діалогу. Таким чином, модель деліберативної демократії слугує підґрунтям, завдяки якому можна запровадити дієву систему стратегічних комунікацій. Вона вносить зміни та доповнення у сферу публічного управління, зокрема гуманітарною та соціальною складовою, здійснює формування нового підходу до аналізу належного врядування, що постає не лише ефективним, але й передбачає відкритість, доступність, підзвітність і підконтрольність, а також, виявляє певну емпатію переважно до усіх вимог громадян, а також їхніх основних запитів і потреб.

Список посилань

1. Рзаєв П. Наукові підходи до визначення змісту терміна «громадянське суспільство». Молодий вчений. №6 (2). 2014. С. 186–189.
2. Косілова О. Політичні функції громадянського суспільства: дис. ... канд. пол. н.: 23.00.01. Київ, 2007. 203 с.
3. Костючков С. Громадянське суспільство і держава: політико-правові та соціальні аспекти взаємодії. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Т. 182. Вип. 170. 2012. С. 38–40.
4. Задоянчук О. Соціально-політичні аспекти становлення громадянського суспільства в Україні. Людина і політика. №1. 1999. С. 16–20.
5. Кресіна І. Громадянське суспільство і проблема народовладдя в Україні. Наукові записки ІпІЕНД. Київ, 2004. 460 с.
6. Цвих В. Громадянська непокора: між владою сили та владою знання. Політологія, філософія, соціологія: контури міждисциплінарного перетину. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м.

Одеса, 15–16 жовтня 2015 р.); за заг. ред. Д. В. Яковлева. Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. С. 140–142.

7. Калініченко М. Влада громадянського суспільства, Монографія. Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 200 с.

8. Цвих В. Громадянська непокоря як вияв владного потенціалу громадянського суспільства. Трибуна. №1–2. 2017. С. 20–24.

9. Зайцев А. Делиберативная демократия как институциональный диалог власти и гражданского общества. Социодинамика. № 5. 2013. С. 29–44.

10. Медведська В. Деліберативні механізми взаємодії влади та громадянського суспільства. Молодий вчений. №9 (73). 2019. С. 18–23.

References

1. Rzayev, P. (2014), Scientific approaches to defining the meaning of the term «civil society», *Young Scientist*, N 6 (2), pp. 186–189.

2. Kosilova, O. (2007), *Political functions of civil society: dis... PhD. pol.: 23.00.01, Kyiv, 203 p.*

3. Kostyuchkov, S. (2012), Civil society and the state: political, legal and social aspects of interaction, *Scientific papers of the Black Sea State University named after Petro Mohyla*, Vol. 182, Vol. 170, s. 38–40.

4. Zadoyanchuk, O. (1999), Socio-political aspects of the formation of civil society in Ukraine, *Man and Politics*, N 1, pp. 16–20.

5. Kresina, I. (2004), Civil society and the problem of democracy in Ukraine, *Scientific Notes IpiEND*, Kyiv, 460 p.

6. Tsvykh, V. (2015), Civil disobedience: between the power of power and the power of knowledge, *Political Science, philosophy, sociology: the contours of interdisciplinary intersection, materials of the III International Scientific and Practical Conference (Odessa, October 15–16, 2015)*, for general. ed. DV Yakovleva, National University «Odessa Law Academy», Odessa, pp. 140–142.

7. Kalinichenko, M. (2006), *The power of civil society, Monograph, VTD «University Book», Sumy, 200 p.*

8. Tsvykh, V. (2017), Civil disobedience as a manifestation of the power potential of civil society, *Tribune*, N 1–2, pp. 20–24.

9. Zaitsev, A. (2013), Deliberative democracy as an institutional dialogue between government and civil society, *Sociodynamics*, N 5, pp. 29–44.

10. Medvedska, V. (2019), Deliberative mechanisms of interaction between government and civil society, *Young Scientist*, N 9 (73), pp. 18–23.

Daria Levchenko

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-7989-5307>

e-mail: darialevchenko12@gmail.com

FEATURES OF THE CIVIL SOCIETY FUNCTIONING IN THE CONDITIONS OF DELIBERATIVE DEMOCRACY

Abstract

The purpose of the research: to clarify features of civil society as a sociopolitical phenomenon. Results: scientific principles of conceptual researches of civil society, deliberative democracy and their interdependence are analyzed and systematized, the essence of deliberative democracy in the processes of realization of the power potential of civil society is also covered.

Conclusions: the functioning of civil society mechanisms in the deliberative democracy is an important dimension that exists as a system of an active political position of citizens and enables their direct participation in political life, as well as ensures full realization of citizens' rights and freedoms. The power of civil society is systemic and is characterized by the formation of a relatively stable synergetic structure, according to which a constant exchange of structural elements is implied and includes: matter, information and energy with their «environment», i. e. the state. The model of deliberative democracy serves as a basis for the implementation of an effective system of strategic communications.

Significance: highlighting the characteristics of civil society in deliberative democracy is a significant topic in the civil society study because now there is a need to deepen knowledge about the theoretical and practical foundations of its institutions in modern democracies and states of law.

Keywords: civil society; state of law; democracy; deliberative democracy; deliberative discourse; public opinion.

Стаття надійшла до редакції 05.11.21

© Левченко Д. В., 2021